

ХУВЬ ХҮНИЙ ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАРЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1.1.Хууль зүйн үндэслэл

Улсын Их Хурлаас Монгол Улсыг бүсчлэн хөгжүүлэх, бүс нутаг, хот, хөдөөгийн хөгжлийг дэмжих талаар урт болон дунд хугацааны төрийн бодлого, хууль тогтоомжийг батлан, бүсчилсэн хөгжлийн эрх зүйн зохицуулалтыг бүрдүүлэн ажиллаж ирсэн.

Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод бүс, орон нутаг, нийслэл Улаанбаатар болон дагуул хотыг хөгжүүлэх зорилтууд, мөн Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 106 дугаар тогтоолоор баталсан Шинэ сэргэлтийн бодлогод боомтын болон хот, хөдөөгийн сэргэлтийн зорилтуудыг тусган Улаанбаатар хотын төвлөрлийг сааруулах, хөдөө орон нутагт иргэд суурьшин ажиллаж амьдрах боломжийг нэмэгдүүлэх, орон нутгийн хөгжлийг дэмжих бодлогыг хэрэгжүүлж байна.

Тухайлбал, “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын “Бүс, орон нутгийн хөгжил” зорилгод “... хүн амын нутагшилт, суурьшлын тогтвортой тогтолцоотой, ... өрсөлдөх чадвартай, харьцангуй тэнцвэртэйгээр бүс, орон нутгийг хөгжүүлнэ.” гэж, Улсын Их Хурлын 2021 оны 106 дугаар тогтоолоор баталсан “Шинэ сэргэлтийн бодлого” дунд хугацааны зорилтот хөтөлбөрийн 4.2-т “Шинэ суурьшлын бүс, дагуул хот, эдийн засгийн чөлөөт бүсийн бүтээн байгуулалтыг эрчимжүүлж, Улаанбаатар хотоос орон нутагт шилжин суурьшсан иргэд, аж ахуйн нэгжүүдийг цогц бодлогоор дэмжих замаар төвлөрлийг сааруулна.” гэсэн зорилтыг тусгасан.

Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолоор баталсан Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн Татвар, нийгмийн даатгалын шинэчлэл зорилтын 3.2.1.4.-т “Бага, дунд орлоготой иргэдийн татварын ачааллыг бууруулах бодлого баримтална.” гэж, 3.2.1.8-д “Хөдөө орон нутгаас Улаанбаатар хотыг чиглэсэн шилжилт хөдөлгөөнийг бууруулах, Улаанбаатар хотын төвлөрлийг сааруулах зорилгоор бүсийн ялгаатай татварын тогтолцоог бүрдүүлнэ.” гэж тусгасан.

1.2.Практик шаардлага

Улсын Их Хурал орон нутагт төрийн албан хаагчдыг тогтвор суурьшилтай ажиллаж, амьдрах боломжоор хангах бодлогын хүрээнд төрийн албан хаагчид үндсэн цалингийн нэмэгдэл олгох, орон нутагт бизнес эрхлэх таатай орчныг бүрдүүлэх зорилтын хүрээнд алслагдсан аймаг, суманд оршин суудаг, тухайн орон нутагт

бүртгэлтэй татвар төлөгчийн үйл ажиллагааны орлогод ногдох албан татварыг хөнгөлөх зэрэг бодлогын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байгаа ч эдгээр нь зөвхөн төрийн албан хаагчид болон бизнес эрхлэгчдийг хамарч байгаа бөгөөд бүс нутагт амьдарч байгаа нийт иргэдэд чиглэсэн бодлого, арга хэмжээ шаардлагатай хэвээр байна.

Хүн амын шилжилт хөдөлгөөнийг авч үзэхэд нийслэл Улаанбаатар хотод сүүлийн 3 жилийн хугацаанд жил бүр 31-37 мянган иргэн шилжин ирсэн бол 7-16 мянган иргэн шилжин явсан байна.

Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Цалин хөлсний бүтцийн 2023 оны судалгаагаар Баруун бүс нутгийн иргэдийн үндсэн цалингийн хэмжээ улсын дунджаас 353.7 мянган төгрөгөөр буюу 24.5 хувиар бага байна. Ажиллагчдын нийт цалингийн дунджийг байршил, бүс тус бүрээр харьцуулан авч үзсэн тус судалгааны үр дүнгээр Завхан аймгийн нийт цалингийн дундаж улсын дунджаас 56.3 хувиар бага байгаа нь улсын дунджаас хамгийн бага нь байна.

Үндэсний статистикийн хорооны 2024 оны 2 дугаар сарын Монгол Улсын нийгэм, эдийн засгийн байдлын танилцуулгад нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлтийн тайланд үндэслэн гаргасан ажиллагсдын сарын дундаж цалингийн хэмжээгээр баруун бүс хамгийн бага буюу улсын дунджаас 22.8 хувиар бага байна.

Эдгээр судалгааны үр дүн нь алслагдсан баруун бүс нутгийн иргэдийн цалингийн хэмжээ улсын дунджаас доогуур байгааг харуулж байна. Гэтэл улсын дунджаас бага цалинтай тухайн бүс нутагт шатахууны үнэ өндөр, өргөн хэрэглээний зарим бараа бүтээгдэхүүний үнэ харьцангуй өндөр байгаа нь иргэдийн амьдралд нөлөө үзүүлж байна.

Тухайлбал, Үндэсний статистикийн хорооны мэдээлэлд үндэслэн авч үзэхэд АИ92 бензиний үнэ баруун бүсийн аймгуудад Улаанбаатар хотоос 18.1-22.0 хувиар, дизелийн түлш 4.0-9.0 хувиар, гурилын үнэ 4.8-48.7 хувиар тус тус өндөр байна. Үндэсний статистикийн хорооны 2022 оны Монгол Улсын статистикийн эмхэтгэлд тусгагдсан хүний хөгжлийн үзүүлэлтүүдээс авч үзвэл дундаж наслалт, боловсролын түвшин, орлогын индекс тулгуурлан гаргадаг хүний хөгжлийн индексээр баруун бүс нутаг улсын дунджаас 0.062 функтээр бага байгаа нь бусад бүс нутгаас хамгийн доогуур үзүүлэлт байна.

Иргэд нийтийн өргөдөл, гомдлын системд хувь хүний орлогын албан татварын хэмжээг 1 хувь болгон бууруулах талаар өргөдөл гарган түүнд 100 мянган хүн гарын үсэг зурсан байна.

Эдгээр үндэслэл, шаардлагыг харгалзан үзэж холбогдох хуулийн төслийг боловсруулна.

Хоёр. Хуулийн төслийн бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Энэ хуулийн төслийн зорилго төрийн бодлогын баримт бичгүүдэд тусгагдсан бүсчилсэн хөгжлийг дэмжих, төвлөрлийг сааруулах, бүсийн ялгаатай татварын бодлого хэрэгжүүлэх зорилтын хүрээнд улсын хэмжээнд хувь хүний орлогын албан

татварын хувь хэмжээг тодорхой хувиар бууруулах, ингэхдээ нийслэл Улаанбаатар хот, нийслэл Улаанбаатар хотоос 1000 км хүртэл хол алслагдсан болон 1000 км-ээс дээш алслагдсан аймаг, суманд оршин суудаг, тухайн орон нутагт бүртгэлтэй албан татвар төлөгчийн цалин, хөдөлмөрийн хөлс, шагнал, урамшуулал болон тэдгээртэй адилтгах хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого болон шууд бус орлогод албан татвар ногдуулах хувь, хэмжээг шатлалтайгаар бууруулахад оршино.

Хуулийн төсөл 2 зүйлтэй байна.

Нэгдүгээр зүйлд Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсгийг өөрчлөн найруулж, цалин, хөдөлмөрийн хөлс, шагнал, урамшуулал болон тэдгээртэй адилтгах хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого болон шууд бус орлогод албан татвар ногдуулах хувь, хэмжээг нийслэл Улаанбаатар хотод оршин суудаг, тус хотод бүртгэлтэй албан татвар төлөгчийн орлогод 5 хувиар, аймаг, сумын төв нь нийслэл Улаанбаатар хотоос 1000 хүртэл км хол алслагдсан аймаг, суманд оршин суудаг, тухайн орон нутагт бүртгэлтэй албан татвар төлөгчийн орлогод 3 хувиар, 1000 км-ээс дээш алслагдсан бол 1 хувиар тогтооно.

Хоёрдугаар зүйлд энэ хуулийн дагаж мөрдөх хугацааг 2026 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөхөөр заана.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар

Хуулийн төсөл батлагдсанаар дараах үр дагавар гарна:

- Нийслэл Улаанбаатар хотод, түүнээс 1000 хүртэл км алслагдсан, 1000 км-ээс дээш алслагдсан гэсэн 3 шатлалтайгаар хувь хүний орлогын албан татвар төлөгчийн зөвхөн цалин, хөдөлмөрийн хөлс, шагнал, урамшуулал болон тэдгээртэй адилтгах хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого болон шууд бус орлогод албан татвар ногдуулах хувь, хэмжээ буурч тухайн хувь, хэмжээгээр орлого иргэдэд бодит орлого болно.

- Шатлалтайгаар цалин, хөдөлмөрийн хөлс, шагнал, урамшуулал болон тэдгээртэй адилтгах хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого болон шууд бус орлогын албан татварын хувь хэмжээг бууруулснаар алслагдсан бүс нутагт ажиллаж, амьдарч байгаа иргэний гарт үлдэх цалин хөлсийг илүү нэмэгдүүлснээр хөдөө орон нутгаас Улаанбаатар хотыг чиглэсэн иргэдийн шилжилт хөдөлгөөн багасна.

Дөрөв.Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, түүнийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан цаашид шинээр боловсруулах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хуулийн төслийн талаар

Энэ хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцсэн ба бусад хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах шаардлага үүсэхгүй.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ

